

In honorem Nenad Moačanin

Biobibliografija prof. dr. sc. Nenada Moačanina u povodu odlaska u mirovinu

Nenad Moačanin rođen je u Zagrebu 1. ožujka 1949. U rodnom gradu završio je Klasičnu gimnaziju. Jednopedmenti studij povijesti diplomirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1972. godine. Godinu dana kasnije odlazi u Sarajevo i započinje još jedan studij, ovoga puta filološkog karaktera – studij orijentalistike, koji se sastojao od turskog jezika i književnosti kao A predmeta, arapskog jezika i književnosti kao B predmeta te perzijskog kao C predmeta. Tijekom 1975-1976. usavršavao je arapski jezik u Alžiru kao stipendist alžirske Vlade, dok je 1980-1981. u Münchenu na *Institut für Geschichte und Kultur des Nahen Ostens sowie für Turkologie* boravio na specijalizaciji iz turkologije i osmanistike. Govorni, pak, turski jezik usavršavao je tijekom niza godina na kraćim ili duljim istraživačkim boravcima u Turskoj. Nakon završetka studija u Sarajevu 1979. godine, Moačanin se vraća na zagrebački Filozofski fakultet, gdje započinje poslijediplomski studij povijesti novog vijeka, koji završava 1983. magistrskim radom pod naslovom *Upravna podjela i stanovništvo Požeškog sandžaka*. Na Filozofskom je fakultetu u Zagrebu i doktorirao 1990. godine disertacijom pod naslovom *Gradovi u turskoj Slavoniji i Srijemu*, pod mentorstvom uglednog jugoslavenskog osmanista, profesora Milana Vasića. Bio je to početak višedesetljetnog istraživanja povijesti osmanske Slavonije, koje je okrunjeno trima monografijama (*Požega i Požeština u sklopu Osmanskoga carstva (1537-1691)* (1997), *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine* (2001) i *Town and Country on the Middle Danube* (2006)).

Prvo zaposlenje našao je u Zavodu za povijesne znanosti JAZU (danas HAZU) u Zagrebu (1978-1992). Zatim prelazi na Odsjek za povijest zagrebačkog Filozofskog fakulteta, gdje radi kao znanstveni suradnik, potom docent (1993-1998), izvanredni profesor (1998-2002), redoviti profesor (2002-2008) te naposljetku profesor u trajnom zvanju (od 2008. do mirovine 2019) na Katedri za hrvatsku povijest, na kolegiju „Hrvatska povijest u ranom novom vijeku“. Obnašao je dužnost pročelnika Odsjeka za povijest, kao i predstojnika Katedre za hrvatsku povijest. Pored rada na Odsjeku za povijest, Nenad Moačanin držao je kolegije iz osmanistike i islamologije („Islamska civilizacija“ te „Osmanska paleografija i diplomatika“) na Katedri za turkologiju Odsjeka za orijentalistiku i hungarologiju (danas Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku) od njezina osnutka 1994., u čemu je odigrao važnu ulogu, do 2017. godine, uz kraće prekide. Kako je jednom svečanom prilikom kazao osnivač Katedre za turkologiju i njezin dugodišnji predstojnik, profesor Ekrem Čaušević, „osnivanje studija turkologije bila je ponajprije zamisao Nenada Moačanina i zato se upravo on treba smatrati idejnim

začetnikom toga studija“. Upravo spona između povijesti i turkologije, koju je profesor Moačanin svojim nastavnim radom utjelovljavao, odnosno kombinacija povijesne discipline s jakom jezičnom bazom, neophodnom za rad u specifičnom polju osmanistike, pokazala se kao dobar temelj za ozbiljno bavljenje ovom strukom, o čemu svjedoči i brojem nevelik, ali značajan krug zagrebačkih osmanista, nekadašnjih profesorovih učenika, koji je uspio, pod profesorovim vodstvom, staviti zagrebačku osmanistiku na svjetsku osmanističku kartu. Osim objavljenih znanstvenih radova, o tome svjedoče i međunarodni osmanistički kongresi i skupovi održani u Zagrebu – u čijoj su organizaciji, uz profesora Moačanin, sudjelovali i neki od njegovih učenika – poput skupa *CIEPO (Comité International d'Études Pré-Ottomanes et Ottomanes)*, održanog u kolovozu 2008. s oko 160 izlagača iz 18 zemalja, čiji su referati objavljeni u dvjema knjigama, odnosno zbornicima, tiskanima u Berlinu (LIT Verlag) i Edirneu (Trakya Üniversitesi Press) u Turskoj, pod uredništvom Nenada Moačanina, Ekrema Čauševića i Vjerana Kursara. Drugi, brojem manji, ali po kvaliteti i okupljenim stručnjacima izuzetno značajan skup bila je radionica „The Latest Edition of Evliya Çelebi's Seyahatname: The Account of New Insights“, organizirana 2016. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, u sklopu projekta prof. Moačanina „Evliya Chelebi and Croats“ pri Hrvatskoj zakladi za znanost. Zbornik je s ovoga skupa u pripremi te će pod uredništvom Nenada Moačanina, Kornelije Jurin Starčević i Vjerana Kursara izaći 2020. godine u izdanju nakladnika Srednja Europa. Naredni međunarodni skup koji će se u sličnom aranžmanu organizirati u suradnji s profesorom Moačaninom 2020. godine na Filozofskom fakultetu Zagrebu, u suradnji Odsjeka za povijest i Katedre za turkologiju te pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, jest *International Congress of Ottoman Social and Economic History*, koji će okupiti stotinjak vodećih svjetskih osmanista. Pod mentorstvom Nenada Moačanina obranjeno je više diplomskih, magistarskih i doktorskih radova. Neki od nekadašnjih Moačaninovih doktoranata danas su i sami uspješni znanstvenici i sveučilišni nastavnici.

Moačanin je održao niz pozvanih predavanja na više međunarodnih nastavno-istraživačkih institucija, kao što su Sveučilište u Ankari (*Ankara Üniversitesi*) i *Middle East Technical University (ÖDTÜ)* u Ankari, *University of California – Riverside (SAD)*, *American Research Institute in Turkey (ARIT)* u Istanbulu, Institut za orijentalistiku bečkoga sveučilišta, kao i *Central European University* u Budimpešti. Tijekom ljetnog semestra 2002. godine održao je niz predavanja iz hrvatske povijesti na *Oddelku za zgodovino* Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani.

Nenad Moačanin bio je voditelj dvaju znanstvenih projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, „Croato-Turcica“ (od 1997) i „Turski izvori za demografsku sliku hrvatskog prostora i okruženja“ (2007-2013), kao i projekta

„Evliya Çelebi and Croats: New Perspectives“ (2015-2017) Hrvatske zaklade za znanost, u koje je kao suradnike uključio i svoje tadašnje asistente, Korneliju Jurin Starčević i Vjerana Kursara. Bio je suradnik na međunarodnom projektu *Encyclopaedia of Ottoman Empire* pri Sveučilištu *Georgetown*, Washington D. C. (projekt zaključen 2009) te turskog projekta *Islamske enciklopedije (İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı, Istanbul)*, za koje je napisao više natuknica.

Profesor Moačanin svakako je najvažniji hrvatski osmanist. On se svojim radom nadovezuje na nekolicinu svojih prethodnika poput Ćire Truhelke ili Alekseja Olesnickog, koji je i sâm nastojao pokrenuti turkološke studije na zagrebačkom sveučilištu, no zasluge Nenada Moačanina, kako na istraživačkom tako i na nastavnom planu, daleko su veće i značajnije, tako da se bez pretjerivanja može reći da se radi o utemeljitelju hrvatske osmanistike. Najvažniji doprinos razvoju osmanistike profesor Moačanin dao je u svojem istraživačkom radu, svojim knjigama i brojnim drugim publikacijama, utemeljenim na minucioznom istraživanju osmanske arhivske građe, prije svega socioekonomske provenijencije. Najvažnije Moačaninovo djelo jest knjiga *Town and Country on the Middle Danube*, objavljena pri uglednom izdavaču studija iz domene islamologije i osmanistike Brill iz Leidena, kao 35. svezak serije „The Ottoman Empire and its Heritage“ 2005. godine. Ovo djelo predstavlja nastavak Moačaninovih istraživanja započelih u knjizi *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*, koju je objavio Hrvatski institut za povijest u Slavonskom Brodu 2001. Moačanin u ovoj vrijednoj studiji prvenstveno na temelju poreznih popisa daje sliku socijalno-ekonomskih prilika u gradovima i selima na području osmanske Slavonije i Srijema, koje je do tada predstavljalo nepoznanicu u znanstvenoj javnosti. Njegova knjiga *Turska Hrvatska* iz 1999. (Zagreb: Matica hrvatska), predstavlja prvi i još uvijek najcjelovitiji pokušaj sinteze povijesti hrvatskih krajeva pod osmanskom vlašću, u kojoj su obrađene važne teme poput islamizacije lokalnog stanovništva te demografske promjene uzrokovane dolaskom još mahom nomadskog i polunomadskog vlašskog stanovništva, koje je uživalo poseban, privilegirani status. Drugu, doradenu sintezu osmanskog perioda hrvatske povijesti u udžbeničkom obliku objavio je 2007. kao *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku* (Zagreb: Leikam), u koautorstvu sa Željkom Holjevcem. Godine 1997. objavio je svoju prvu knjigu *Požega i Požeština u sklopu Osmanskoga carstva (1537.-1691)* (Jastrebarsko: Naklada Slap), u kojoj na temelju osmanskih popisnih izvora izvodi analizu gospodarskih i demografskih prilika u požeškom kraju, odnosno Požeškom kadiluku. Vrlo važan dodatak studiji osmanske Požege i Požeštine jest prijevod četiriju općih poreznih popisa za godine 1540., 1545., 1561. i 1579., što predstavlja prvi te dosada najopsežniji prijevod osmanskih izvora na hrvatski jezik.

Svoje najvažnije priloge Moačanin je dao možda upravo na pitanju korelacije između poreza i demografije, a pritom treba, uz spomenute, posebno istaknuti radove

„Islamizacija seljaštva u Bosni od 15. do 17. stoljeća: demistifikacija“ (*Zbornik Mirjane Gross*, Zagreb 1999., 53-63) te „Stanovništvo Bosanskog ejaleta u 18. stoljeću prema popisima glavarine“ (*Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 50 (= 516), 2013., 93-119). Pored radova uže socioekonomske tematike, Moaćanin je napisao i druge važne studije utemeljene na građi bitno drugačijeg karaktera, poput putopisa čuvenog osmanskog putnika Evlije Čelebija – „Novi’ Evlija Čelebi: autograf ‘Putopisa’ (u koautorstvu s Kornelijom Jurin Starčević; *Književna smotra*, 46/173 (3), 2014., 77-90), „Livno i livanjski kraj u Putopisu Evlije Čelebija i u turskim arhivskim izvorima 17. stoljeća“ (*CLEUNA* 3, 199-207) ili, pak, projekta izgradnje čuvenog mosta Sulejmana Veličanstvenog u Osijeku – „Cisr-i kebir-i Ösek“ (u: *Veliki osječki most*, Zagreb-Osijek: HAZU, 2014., 91-111).

Moaćaninove iznimne jezične kompetencije uključuju ne samo suvereno vladanje jezikom nužnim za istraživanje povijesnih izvora, osmanskim turskim, već i jezicima bez kojih je osmanski teško dobro razumjeti – arapski i perzijski, pored turskog. K tome, izvrsno vlada glavnim svjetskim jezicima poput engleskog, njemačkog i francuskog, a služi se i talijanskim, latinskim i mađarskim. S tim u vezi valja spomenuti da je Moaćanin preveo s njemačkog jezika dugogodišnji udžbenik osmanske povijesti, djelo Josefa Matuza *Osmansko Carstvo* (Zagreb: Školska knjiga, 1992), kao i knjigu Waltera Beltza, *Mitologija Kur’ana* (Zagreb: GZH, 1982), dok je s francuskog preveo djelo čuvenog francuskog islamologa Maximea Rodinsona, *Marksizam i muslimanski svijet* (Zagreb: Globus, 1988).

Profesor Moaćanin je u svjetskim osmanističkim krugovima dobro poznato lice. Osim sudjelovanja na gotovo svim relevantnim osmanističkim skupovima, objavljuje radove u eminentnim svjetskim osmanističkim i turkološkim publikacijama i časopisima, poput francuske *Turcicae*, njemačkog *Südost-Forschungen*, turskog *Tarih Araştırmaları Dergisi*, mađarskog *Archivum Ottomanicum* i sarajevskih *Priloga za orijentalnu filologiju*. Moaćanin je član izvršnog odbora dvaju vodećih osmanističkih udruženja – CIEPO te *International Association of Ottoman Social and Economic History*. Posebno priznanje primio je 2013. godine, postavši počasni član uglednog Turskog povijesnog društva (*Türk Tarih Kurumu*) sa sjedištem u Ankari. Nenad Moaćanin dopisni je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Razred za društvene znanosti) od 2012. godine. U okviru HAZU je 2019. potaknuo osnivanje Znanstvenog vijeća za istraživanje odnosa Hrvatske i europskog jugoistoka u povijesnoj perspektivi, čiji je predsjednik. Član je i Društva za hrvatsku povjesnicu, Matice Hrvatske te C. G. Jung Instituta za analitičku psihologiju u New Yorku. Ovo posljednje članstvo možda djeluje pomalo neočekivano za jednog hrvatskog povjesničara, no ono možda i najbolje svjedoči o širini interesa i znanja profesora Moaćanina, koji nipošto ne završavaju na granicama socioekonomske povijesti Osmanskog Carstva, već ulaze u područja kulture i religije šireg područja islamskog svijeta uopće, pa i dalje od toga.

Bibliografija

Knjige

1. *Požega i Požeština u sklopu Osmanskoga carstva (1537.-1691)*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997., 544 str.
2. *Turska Hrvatska*, Zagreb: Matica hrvatska, 1999., 211 str.
3. *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2001., 202 str.
4. *Town and Country on the Middle Danube*, Leiden – Boston: Brill, 2006., 264 str.
5. *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*, Zagreb: Leikam, 2007., 108-176; 180-186. (u koautorstvu sa Željkom Holjevcem)

Radovi u knjizi

1. „Vlasi u Požeškom sandžaku 1545.-81.“, u: Dragutin Pavličević (ur), *Vojna krajina: povijesni pregled, historiografija, rasprave*, Zagreb: Liber, 1984., 193-198.
2. „Die Türkenkriege des 16. bis 18. Jahrhunderts in der jugoslawischen Literatur nach 1945“, u: *Die Türkenkriege in der historischen Forschung*, Wien: Deuticke, 1983., 143-164.
3. „Hacı Mehmet ağa of Požega, God's Special Protégé (ca. 1490 – ca. 1580)“, u: Dávid Géza, Fodor Pál (ur), *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the age of Süleyman the Magnificent*, Budimpešta: Loránd Eötvös University, Dept. of Turkish Studies, 1994., 171-181.
4. „Hrvatska i Osmansko Carstvo“, u: Eduard Hercigonja (ur), *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. 2: *Srednji vijek i renesansa*, Zagreb: HAZU, Školska knjiga, 2000., 63-82.
5. „Osmanlı Bosnasi“, u: Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (ur), *Türkler*, sv. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002., 399-405.
6. „Bosanski pašaluk u XVIII. stoljeću“, u: Ivan Golub (ur), *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. 3: *Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*, Zagreb: HAZU, Školska knjiga, 2003., 109-113.
7. „Rat za oslobođenje 1683.-1699. i njegovi rezultati u istočnoj i središnjoj Hrvatskoj i Slavoniji – Osmanlijska vlast u hrvatskim zemljama – Bosna u 18. stoljeću“, u: Mirko Valentić, Lovorka Čoralić (ur), *Povijest Hrvata*, knj. 2: *Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., 143-146, 193-207, 311-315.
8. „The Poll-Tax and Population in the Ottoman Balkans“, u: Colin Imber, Keiko Kiyotaki (ur), *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province, and the West*, sv. 1, London – New York: I. B. Tauris, 2005., 77-89.
9. „La conversione di massa di contadini bosniaci all' Islam“, u: Luciano Vaccaro (ur), *Storia religiosa dell' Islam nei Balcani*, Gazzada (VA): Centro Ambrosiano, 2008., 169-188.

10. „Tri slavonska sandžaka – jedno kratko i jedno dugo ‘tursko stoljeće’“, u: Božo Biškupić, Vesna Kusin, Branka Šulc (ur), *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*, sv. 1, Zagreb: Printera, 2009., 268-277.
11. „O pouzdanosti osmanskih katastarskih popisa“, u: Nimetullah Hafiz (ur), *Proceedings of the IVth International South-East Europe Turkology Symposium*, Prizren: Balkan Türkoloji Merkezi, 2011., 223-228.
12. „Militärgrenze und ‘Nationalcharakter’ der Kroaten im 17. und 18. Jahrhundert“, u: Eckhard Leuschner, Thomas Wunsch (ur), *Das Bild des Feindes: Konstruktion von Antagonismen und Kulturtransfer im Zeitalter der Türkenkriege. Ostmitteleuropa, Italien und Osmanisches Reich*, Berlin: Gebr Mann Verlag, 2013., 51-54.
13. „The Die-Hardism of the Pre-Reform Ottoman World in Bosnia: Matija Mažuranić’s ‘Tourist’ Visit (1839/40)“, u: Norbert Spannenberger, Szabolcs Varga (ur), *Ein Raum im Wandel: Die osmanisch-habsburgische Grenzregion vom 16. bis zum 18. Jahrhundert*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2014., 265-274.
14. „Cisr-i kebir-i Ösek“, u: *Veliki osječki most*, Zagreb – Osijek: HAZU, 2014., 91-111.
15. „Zagora u razdoblju osmansko-turske vlasti: prema novim spoznajama iz povijesti Sinja i Cetinske krajine“, u: Stipe Botica (ur), *Leksikon Sinjske alke*, Zagreb: Matica hrvatska, Viteško alkarsko društvo Sinj, 2015., 263-274.
16. „Hrvatsko-turski odnosi – pregled povijesne interakcije“, u: Katica Jurčević, Ozana Ramljak, Zlatko Hasanbegović (ur), *Hrvatska i Turska (povijesno-kulturni pregled)*, Zagreb: Srednja Europa, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2016., 1-20.
17. „The Population of The Ottoman Bosnia in The Eighteenth Century According to the Poll-Tax Records: Methodological Issues“, u: Abidin Temizer (ur), *Balkan Tarihi Araştırmalarına Metodolojik Yaklaşımlar*, Istanbul: Libra, 2016., 217-227.
18. „Cisr-i kebir-i Ösek“, u: Muhammet Savaş Kafkasyalı (ur), *Balkanlarda İslam*, sv. 3, Ankara: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), 2016., 466-479.
19. „Division of cizye-payers into three classes as foreshadowed in the pre-reform 17th century ‘pseudo-mufassals’“, u: Srđan Rudić, Selim Aslantaş (ur), *State and society in the Balkans before and after establishment of Ottoman rule*, Beograd: Istorijski institut, Yunus Emre Enstitüsü, 2017., 319-328.
20. „New Chance for Cliometrics: Examining the Inequalities of Wealth and Income in Ottoman Rural Economy“, u: Aşkın Koyuncu (ur), *Uluslar arası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, sv. 1, Ankara: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2017., 246-255.
21. „Zagora u razdoblju osmansko-turske vlasti: prema novim spoznajama iz povijesti Sinja i Cetinske krajine“, u: Josip Dukić, Josip Grbavac (ur), *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715-2015)*, Sinj: Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., 23-34.

Izvorni znanstveni radovi u zborniku

1. „Besonderheiten der osmanischen Ordnung in Slavonien im 16. und 17. Jahrhundert“, *Internationales Symposium für osmanische Wirtschafts- u. Sozialgeschichte, München 1984*, Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1985., 120-127.

2. „Slavonija pod turskom vlašću“, u: Đuro Berber, Dušan Čalić (ur), *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje: zbornik radova, Vinkovci, 22. i 23. listopada 1987.*, sv. 1, Osijek: JAZU, Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1991., 67-76.
3. „Ratovanje i osnivanje upravnih jedinica u srednjoj Slavoniji 1536-1541“, u: *Vojne krajine u jugoslavenskim zemljama u novom veku do Karlovačkog mira 1699.*, Beograd: SANU, 1989., 115-124.
4. „Zur Verwaltungsgeschichte Mittelslavoniens als Bestandteils des Eyâlet Kanizsa“, u: *Nagykanizsa török alóli felszabadulásának 300. évfordulóján tartott nemzetközi tudományos konferencia előadásai, Különlenyomat, Zalai Múzeum 4, 1992*, Nagykanizsa, 1992., 73-75.
5. „Neki problemi tumačenja turskih izvora u vezi s bitkom kod Siska 1593. godine“, u: Ivo Goldstein, Milan Kruhek (ur), *Sisačka bitka 1593*, Zagreb – Sisak: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Institut za suvremenu povijest, Povijesni arhiv, 1994., 125-130.
6. „Bâc and gümrük on the Middle Danube 1540-1614: Terminological Elucidations“, u: Jean-Louis Bacqué-Grammont, Ilber Ortayli, Emeri van Donzel (ur), *Comité International pour les études préottomanes et ottomanes, VIIe Symposium, Actes*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994., 463-466.
7. „Myth, Legend and History in the Life of a Provincial Ottoman Town: the Case of Dimitrofçe/Sremska Mitrovica“, u: *Scripta Hierosolymitana, XXXV*, Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, 1994., 70-74.
8. „Bihać i osmanski obrambeni sustav na sjeverozapadu Bosanskoga ejaleta 1592.-1711.“, u: Ivo Goldstein, Mira Kolar-Dimitrijević, Marijan Matić (ur), *Spomenica Ljube Bobana*, Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 1996., 105-111.
9. „Život Jakub-paše, pobjednika na Krbavi 1493.“, u: Dragutin Pavličević (ur), *Krbavska bitka i njezine posljedice: znanstveni skup, Novi Vinodolski, 22.-24. listopada 1993.*, Zagreb: Hrvatska matica iseljenika, 1997., 175-177.
10. „Upravna podjela hrvatskih zemalja u sklopu Osmanskog carstva“, u: *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb: Školska knjiga, 1996., 39-47.
11. „Introductory Essay on an Understanding of the Triple-frontier Area: Preliminary Turkologic Research“, u: Drago Roksandić (ur), *Microhistory on the Triplex Confinium*, Budimpešta: Institute on Southeastern Europe, CEU, 1998., 125-136.
12. „The Question of Vlach Autonomy Reconsidered, Essays on Ottoman Civilization“, *Proceedings of the XIIth Congress of the CIEPO, Praha 1996, Archiv Orientální [Supplementa VIII]*, Prag, 1998., 263-269.
13. „Mass Islamization of Peasants in Bosnia: Demystifications“, u: Abdeljelil Temimi (ur), *Mélanges prof. Machiel Kiel*, Zaghuan: Fondation Temimi pour la recherche scientifique et l'information, 1999., 353-358.
14. „Some Observations on the kapudans in the Ottoman Northwestern frontier Area 16-18 c.“, *Acta Viennensia Ottomanica. Akten des 13. CIEPO-Symposiums*, Beč, 1999., 241-246.

15. „Islamizacija seljaštva u Bosni od 15. do 17. stoljeća: demistifikacija“, u: Neven Budak et al. (ur), *Zbornik Mirjane Gross*, Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 1999., 53-63.
16. „Migrationen in Slawonien und Syrmien im 16. und 17. Jahrhundert“, u: *Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1997*, Zagreb, 2000., 68-74.
17. „Osmansko-turska arhivska građa za povijest Slavnskoga Broda i okolice: pregled istraživačkih mogućnosti i nacrt povijesnog razvitka grada i okolice u razdoblju turske vlasti“, u: Zlata Živaković-Kerže (ur), *Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Slavanskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvoga pisanog spomena imena Broda*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2000., 133-144.
18. „O pogledima akademika Nedima Filipovića na neka pitanja povijesti BiH XVI. i XVII. stoljeća u svjetlu dostignuća suvremene osmanistike“, *Okrugli sto „Naučno djelo Nedima Filipovića“*, Sarajevo, 23. novembar 1999, Sarajevo: ANUBIH, 2000., 171-176.
19. „Exposing Existing Fallacies Regarding the Captaincies in the Bosnian Frontier Area between the 16th – 18th Centuries“, u: Drago Roksandić, Nataša Štefanec (ur), *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*, Budimpešta: CEU History Department, 2000., 75-90.
20. „‘Autonomija’ osmanske Bosne. Nacrt“, u: Krešimir Bušić i dr. (ur), *Zbornik uz 70. godišnjicu života Dragutina Pavličevića*, Zagreb: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2002., 136-142.
21. „Staro i novo u osmanističkim istraživanjima povijesti Bosne i Hercegovine koncem XX stoljeća“, u: Enver Redžić (ur), *Istorijska nauka o Bosni i Hercegovini u razdoblju 1990-2000.*, Sarajevo: ANUBIH, 2003., 55-58.
22. „Turska vojna krajina u hrvatskim zemljama: prolegomena za 16. i 17. stoljeće“, u: Alexander Buczynski, Stjepan Matković (ur), *Hereditas rerum Croaticarum ad honorem Mirko Valentić*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003.
23. „Croatia and Bosnia: an ‘eternal’ movement from integration to dissolution and back“, u: Almut Bues (ur), *Zones of Fracture in Modern Europe: the Baltic Countries, the Balkans and Northern Italy*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2005., 99-107.
24. „Bosansko-humski krstjani u turskim vrelima (napomene)“, u: Franjo Šanjek (ur), *Fenomen „krstjani“ u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*, Sarajevo – Zagreb: Institut za istoriju, Hrvatski institut za povijest, 2005., 407-412.
25. „Turska Virovitica“, u: Julijo Martinčić, Dubravka Hackenberger (ur), *725 godina franjevaca u Virovitici*, Zagreb – Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, 2006., 17-22.
26. „O izvorima za demografsku povijest Osmanskoga carstva“, u: Sašo Jerše (ur), *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem. Vojetov zbornik*, Ljubljana: Založba ZRC, 2006., 247-258.
27. „Demographical Trends in the Ottoman Empire and their impact on Economy: neither the West, nor the East“, u: Simonetta Cavaciocchi (ur), *Relazioni economiche tra Europa e mondo islamico secc. XIII-XVIII*, Grassina: La Monnier, 2007., 55-73.

28. „Sitne daće, krupne implikacije“, u: Drago Roksandić, Damir Agičić (ur), *Spomenica Josipa Adamčeka*, Zagreb: FF press, 2009., 145-165.
29. „The complex origin of the Bosnian ocaklık timar“, u: *Halil İnalçık Armağanı – I*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2009., 142-167.
30. „Remek-djelo habsburške (mletačke?) obavještajne službe: anonimni ‘geografsko-statistički’ opis Bosanskog pašaluka (oko 1625)“, u: Iskra Iveljić (ur), *Zbornik Nikše Stančića*, Zagreb: FF press, 2011., 77-88.
31. „Whether in comparison with the earlier inventories the cizye registers in XVIII century are doing the research of the demographic tendencies on the Balkans easier“, u: Rumen Kovachev (ur), *Iz praktikata na osmanskata kancelarija*, Sofia: Nacionalna biblioteka „Sv. Kiril i Metodij“, 2011., 165-170.
32. „‘Arz-ı haraciyyedir ki ... hasıllarından öşür veyahud sümün veyahud subu° veyahud nisfa değin arzın tahammülüne göre harac- ı mukaseme vaz° olunur’. The discriminatory vs. uniform rates: less distortionary effects than expected (if any)“, u: *Vita Litterarum Studii Sacra. Zbornik u čast Radoslavu Katičiću*, Zagreb: FF press, 2014., 433-445.
33. „Reading between the lines, interpreting Ottoman cadastral surveys anew (some remarks on the discriminatory rates and the so – called ‘fines’)“, u: Johannes Zimmermann, Christoph Herzog, Raoul Motika (ur), *Osmanische Welten: Quellen und Fallstudien. Festschrift für Michael Ursinus*, Bamberg: University of Bamberg Press, 2016., 447-475.
34. „Le ‘mystère’ quasi insoluble du succès massif de l’islam en Bosnie“, u: Philippe Gelez, Gilles Grivaud (ur), *Les conversions à l’islam en Asie Mineure, dans les Balkans et dans le monde musulman: comparaisons et perspectives*, Atena: École française d’Athènes, 2016., 119-216.

Izvorni znanstveni radovi u časopisu

1. „Osječki ili Požeški sandžak“, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 12, 1982., 35-40.
2. „Granice i upravna podjela Požeškog sandžaka“, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 13, 1983., 107-118.
3. „Zur Lage des kroatischen Bauerntums während der Osmanenherrschaft“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 44-45, 1994-1995., 133-147.
4. „Some Remarks on the Supposed Muslim Tolerance Towards dhimmis“, *Südost-Forschungen* 48, 1989., 209-215.
5. „Ime Gospić u svjetlu turskih izvora“, *Croatica Christiana Periodica* 26/14, 1991., 52-54.
6. „Islam između Save, Drave i Dunava“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 41, 1991., 187-194.
7. „Les Croates et l’Empire Ottoman: quelques réflexions sur leurs rapports“, *Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée* 66, 1993., 135-138.
8. „Naseljenost Like i izvori feudalne rente pod turskom vlašću početkom 17. stoljeća“, *Historijski zbornik* 46/1, 1993., 61-65.

9. „The Historical Fate of Croatia and Turco-Croatian Relations in the Past“, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 16/27, 1994., 243-255.
10. „The Croatian Rural Households and Ottoman Fiscal Units“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 42-43, 1992-1993., 211-216.
11. „Osijek u turskim izvorima“, *Povijesni prilozi* 16, 1997., 33-56.
12. „Srijemska Mitrovica 1566: mit, legenda i povijest“, *Otium* 4/1-2, 1996., 114-117.
13. „Osmansko-turski porezni popisi i historijska geografija“, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 30, 1998., 294-299.
14. „Kapudânságok a bosnyák határvidéken a 16-18. században“ [„Kapetanije na bosanskom serhatu 16-18. st.“], *Aetas* 4, 1999. 51-58.
15. „O problemima kartografske identifikacije obavijesti iz osmanskih popisa bosanskih krajišta“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 32-33, 2000., 345-347.
16. „Novije spoznaje o povijesti Kliškog sandžaka prema osmanskim izvorima“, u: *Mogućnosti* 4/6, 2000., 74-82.
17. „Publishing Ottoman Registers: Some Neglected Points“, *Archivum Ottomanicum* 19, 2001., 103-106.
18. „Pristup ekohistoriji Podravine prema osmanskim izvorima“, *Ekonomska i ekohistorija* 1, 2005., 139-146.
19. „Stanovništvo Bosanskog ejaleta u 18. stoljeću prema popisima glavarine“, *Rad HAZU* 516, 2013., 95-120.
20. „‘Novi’ Evlija Čelebi: autograf ‘Putopisa’“, *Književna smotra* 46/173 (3), 2014., 77-90. (koautorstvo s Kornelijom Jurin Starčević)
21. „Osmanski Osijek: novi pristup“, *Rad HAZU* 525, 2016., 83-106.
22. „Nastanak muslimanskog plemstva u Bosni i Hercegovini: zanemareni aspekti“, *Rad HAZU* 529, 2017., 73-94.
23. „O brojnom stanju osmanske vojske u pohodu na Sinj i Zagoru“, *Rad HAZU* 535, 2018., 97-105.
24. „Livno i livanjski kraj u Putopisu Evlije Čelebija i u turskim arhivskim izvorima 17. stoljeća“, *CLEUNA* 3, 2019., 199-207.

Stručni radovi

1. „Izvjestaj o istraživanju u Arhivu predsjedništva vlade u Istanbulu – travanj 1988.“, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 15, 1989., 115-118.
2. „Hrvatska i Bosna: jedinstvo, dvojstvo ili...?“, u: Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini*, pretisak, Zagreb: Birotisak, 1994., IX-XXXVIII.
3. „Umjesto pogovora“, u: Radoslav Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina: mjestopisne i poviestne crtice*, pretisak, Zagreb: Offset Markulin, 1995., 1-7.
4. „Hrvatski sabori u ranom novom vijeku“, u: *Slava saboru*, katalog/mapa, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1997., 19-25.

5. „Požega u razdoblju turske vlasti“, *Encyclopaedia Moderna* XVII/47, 1997., 9-12.
6. „À propos d'une publication sur la Bosnie Ottomane“, *Turcica* 33, 2001., 379-384.
7. „Osmanisches Reich“, u: *Enzyklopädie des Europäischen Ostens*, <http://www2.uni-klu.ac.at/eeo/> (Klagenfurt, 2004)
8. „Croato-Turcica: pregled povijesne interakcije“, *Hrvatska revija* 15/2, 2015., 4-13.
9. „O obavijesnom potencijalu osmansko-turske arhivske građe za povijest Srba u Hrvatskoj: uvodne napomene“, *Tragovi* 1, 2018., 191-202.

Uredništvo

1. Ekrem Čaušević, Nenad Moačanin, Vjeran Kursar (ur), *Perspectives on Ottoman Studies (Papers from the 18th CIEPO)*, Berlin: LIT Verlag, 2010., 1033 str.
2. Ekrem Čaušević, Nenad Moačanin, Vjeran Kursar (ur), *Osmanlı Sanatı, Mimarisi ve Edebiyatına Bakış, 18. CIEPO Sempozyumu*, Edirne: Trakya Üniversitesi, 2011., 216 str.

Prikazi

1. „Prilozi za orijentalnu filologiju, XVIII-XIX, XX-XXI“, *Historijski zbornik* 27-28, 1974-1975., 515-516.
2. „Problemi sinteze povijesti islama – geografska dimenzija u djelu Xaviera de Planhola“, *Časopis za suvremenu povijest* 1, 1979., 142-155.
3. „Prilog Mauricea Lombarda ekonomskoj povijesti islama u ranom srednjem vijeku“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 6, 1979., 137-151.
4. „Vojna krajina u austrijskoj historiografiji poslije 1945“, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 14/1, 1982., 389-395.
5. „Karl Binswanger: Untersuchungen zum Status der Nichtmuslime im Osmanischen Reich des 16. Jahrhunderts, München 1977.“, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 13, 1983., 255-266.
6. „Problemi gospodarske povijesti jugoslavenskih zemalja pod osmanskom vlašću u djelima Bruce McGowana“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* 11, 1984., 243-248.
7. „Ludwig Steindorff, Die dalmatinischen Städte im 12. Jahrhundert, Köln-Wien 1984“, *Zbornik Zavoda za povijesne znanosti JAZU* 15, 1989., 123-133.
8. „Caroline Finkel, The Administration of Warfare: the Ottoman Military Campaigns in Hungary 1593-1606, Beihefte zu Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes“, *Arhivski vjesnik* 35-36, 1992., 264-265.
9. „An economic and social history of the Ottoman Empire, ur. Halil İnalcık i Donald Quataert“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 46, 1996., 240-242.
10. „Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe (The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest, ed. Géza Dávid and Pál Fodor, Brill, 2000)“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 92, 2002., 310-318.
11. „Markus Koller, Bosnien an der Schwelle zur Neuzeit. Eine Kulturgeschichte der Gewalt (1747-1798), Südosteuropäische Arbeiten, 121, R. Oldenbourg Verlag, München 2004“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 98, 2008., 515-516.

12. „Olga Zirojević, Turci u Podunavlju. Drugi deo. Pančevo, 2010.“, *Sudost-Forschungen* 72, 2013., 433.
13. „Igor Karaman, Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću, Sveučilište u Zagrebu – Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1972“, *Godišnjak društva istoričara Bosne i Hercegovine* 20, 1972-1973., 268-271.
14. „Fazileta Hafizović: Popis sela sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, oslobođenih od Mletačke Republike 1701. Zagreb i Sarajevo: Prosvjeta, Filozofski fakultet i Orijentalni institut, 2016.“, *Tragovi* 1, 2018., 243-245.

Ostalo

1. Walter Beltz, *Mitologija Kur'ana*, Zagreb: GZH, 1982. (prijevod s njemačkog, 226 str)
2. Maxime Rodinson, *Marksizam i islamski svijet*, Zagreb: Globus, 1988. (prijevod s francuskog, 314 str)
3. Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Zagreb: Školska knjiga, 1992. (prijevod s njemačkog, 223 str. + napomena prevoditelja)
4. Omar Hajjam, *100 pjesnika svijeta*, Zagreb: Mladost, 1984., 120-122. (bilješka-esej)
5. Hafiz, *100 pjesnika svijeta*, Zagreb: Mladost 1984., 171-177. (bilješka-esej + prijevod)
6. Ivan Erceg, „Turska osvajanja i organizacija proizvodnje u Dalmaciji i njihov odraz na privredni život Hrvatske“, *Zbornik Cetinske krajine* 4, 1989., 9-54. (transkripcija i prijevod osmanskih dokumenata na str. 34-35)
7. „Poetski svijet Yunusa Emrea“, *Hrvatski radio*, Zagreb, 1991., III. program (jednosatna emisija)
8. „Vukovar i Ilok u turskom razdoblju“, *Hrvatski radio*, Zagreb, lipanj 1991., II. program
9. „Požege u razdoblju turske vlasti“, *Hrvatski radio*, Zagreb 1995., III. program
10. „Marginalije uz temu ‘Croato-Turcica’“, u: Ivan Koprek (ur), *Thesaurus Archigymnasii*, Zagreb: Klasična gimnazija, 2007., 509-515.
11. *Hladno oružje – jatagani u Hrvatskoj. Izložba jatagana iz privatne zbirke Tomislava Aralice i zbirke oružja Etnografskog muzeja u Zagrebu, Galerija dvorca Oršić, 21. 2-31. 3. 1997.*, Gornja Stubica: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, 1997. (prijevod arabičnih natpisa u katalogu izložbe na str. 18-23)
12. *Turkologischer Anzeiger/Turkology Annual [TA]* 21/1995, Wien, 1997., citiran pod br. 615, 938, 939, 941, 942, 1252; *TA* 22-23, Wien, 1998., citiran pod br. 2699; *TA* 22-23, Wien, 1998., citiran pod br. 1406, 1407, 1464, 1466, 1467, b. 1465, Rez. 168. ISSN 0084-0076.
13. „Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, Zagreb 1998.“, *Vijenac*, 23. 4. 1998.
14. *Balkanske i orijentalne puške*, Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2001. (transkripcija arabičkih tekstova)

Natuknice

1. Natuknice za *Enciklopediju hrvatske povijesti i kulture*, ur. Igor Karaman, Zagreb, 1980.: „Požeški i Pakrački sandžak“ (485-487); „Tursko (Osmansko) carstvo“ (700-701)

2. Natuknice za *İslam Ansiklopedisi* (Diyanet Vakfı, Istanbul): 1. „Diyakova“, 2. „Foça“, 3. „Hrvatistan“, 4. „İzvornik“, 5. „Karadağ“, 6. „Kırka“, 7. „Klis“, 8. „Pojeđa“, 9. „Siska“, 10. „Slavonya“, 11. „Srem“, 12. „Začasna“, 13. „Zagreb“
3. Natuknice za *Hrvatski leksikon* II, 1997. (40 str): 54 jedinice, pojmovi vezani uz osmansku vladavinu u hrvatskim zemljama
4. Natuknice za *Hrvatsku enciklopediju* (10 str): jedinica „Hrvati“ (rani novi vijek)
5. Natuknice za *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, ur. Gábor Ágoston, Bruce Masters, New York, 2009.: „Croatia“ (163-164), „Ragusa“ (477-478), „Dalmatia“ (168), „Uskoks“ (579-580), „Drava“ (188-189), „Vlachs“ (585-586)

Vjeran Kursar

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
51
BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2019.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 51, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršni urednik / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board
Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*